

П.И. Сивцева

воспитатель МКДОУ "ОДС общеразвивающего
вида №26 "Кэнчээри"

"Үрүмэччи манган аттаах
Үрүн Уолан бухатыыр"

Былыыр былыр диибит.

Үрдүк таас хайалардаах, түргэн ыраас сүүрүктээх үрэхтэрдээх, охтон баранар мастаах, баай хара тыалардаах хоту дойду хоонньугар олорбуттара үһү биир бэрт мааны үлэһит, сэниэ ыал. Бу ыал күннээҕи күннэрэ суос соботох көрүөхтэн кэрэ дьүһүннээх, туналҕаннаах ньуурдаах, Айталы Куо диэн кыыстарыттан тахсан, ньир-бааччы олорбуттар.

Айталы куо кэрэ сэбэрэтин курдук ыраас, аһыныгас дууһалаах, айылҕа көтөрүн, кыылын, үөнүн - көйүүрүн кытта доҕордоһон улааппыт. Төрөппүттэригэр көмөлөһөн, үлэтин үмүрүтэн, алаас ортотугар турар аарыма тиит мас күлүгэр олорон, истиэхтэн кэрэ куолаһынан ырыа ыллыыр, хомуска дьүрүһүтэр идэлээх эбит.

Биир үтүө күн, күн саҕахха киириэн аҕай иннинэ, ыллаан дьиэрэһитэ, хомуска дьүрүһүйэ олордобуна,

Дьэ дуо!?

Хантан кэлбитэ биллибэт хара холорук, оту-маһы солоон, хара буору ытһыан, кыыс иннигэр тохтуу түһээтин кытта, киһи өйүгэр онорон көрбөтөх, түүлүгэр түһээн баттаппатах, ахчаҕар атахтаах, токур илиилээх, туора маары ырдайбыт тиистэрдээх, ханас хараҕа ала көрбүт, уна хараҕа уунан туолбут, Аллараа Дойду Абааһытын уола Уот Уһутаакы хорос гына түспүт уонна субу курдук саналаах буолбут.

Уот У: - Ньизэ ньигийигим, ньуо ньугуйугум, Аллараа Дойду бухатыыра Уот Уһутаакы Орто Дойду куотун кытта уруурҕаһыахпын баҕаран, көрүөхтэн кэрэ Айталы Куо, буутун этэ буһан, холун этэ хойдон, сиһин этэ ситэн, ойох тахсар сааһын туолан, эйиигин ойох ыла кэллим.

Айталы Куо барахсан көрбөтөбүн көрөн, истибэтэбин истэн, куттанан - уолуйан уган түстэ.

Ону эрэ кэтэспитти Адьарай уола Айталы Куону кыбынаат кэлбит сирин диэки биирдэ субурус гынан хаалла.

Ол курдук холоруктуу айаннаан, умайар уот айахтаах Аллараа Дойду аартыгын устун айаннаан, барбатах балык миинин курдук бүдьүө-бадьаа дойдуга тийэн, Айталы Куо барахсаны, тимир хаайытыгар киллэрэн халыр гына хатаан кэбистэ.

Төрөппүттэрэ барахсаттар, күннэ көрбүт соботох кыыстарын сүтэрэн, айманы бөбөнү айманан, үс түүннээх күн, чугас эркин ыалларын мунньан көрдөөтүлэр да кыыстара халлааннаан көппүтэ, сирдээн тимирбитэ биллибэтэ. Төрдүс күнүгэр Айталы Куо ийэтэ барахсан Аарыма тиит аанныгар, тобуктаан туран Үрдүк Айыылартан көрдөстө.

Ийэ: - Оо, Үрдүк Айыыларым, өрүү көмөлөһөр Үрдүк күүстэрбит, үнэн-сүктэн көрдөһөн эрэбин. Күн сиригэр көрбүт соботох оҕобут Айталы Куо халлааннаан көппүтэ, сирдээн тимирбитэ биллибэккэ сүтэн хаалла. Оо, Айыыларым оҕобут ханна баарын бука диэн ыйан биэрин даа,- дии, дии уйа-хайа суох ытаата.

Эмискэ Арылы Халлаан үүт үрүмэ былыттара сэгэс гына арыллан барбыттарыгар, күн сарданаларынан арыаллатан Үрүн Аар Тойон илэ бэйэтинэн түстэ уонна субу курдук диэн кэпсээннээх буолла:

Ү.А.Т. - Дьэ, эниги сиэрдээх, үлэһит ыал буоларгытын көрөн олоробун, көрдөһүүгүтүн ылынан, тугу көрбүшпүн, билбишпин кэпсиим. Оҕобут Айталы Куо кэрэтигэр ымсыыран, Аллараа Дойду адьарайа, абааһы уола Уот Уһутаакы ойох оностоору уоран барда. Эниги ол Хара Адьынаттааҕы бэйэбит күүскүтүнэн кыайар кыаххыт суох, ол иһин көмөҕө Үөһэ Дойду Үрүмэччи Манан Аттаах Үрүн Уолан Бухатыыры ытабын, - диэт сүтэн хаалла.

Ол кэмнэ, күн сарданалара аартык буола түстүлэр да көмүс куйахтаах, күн сарданата батыйалаах Үрүмэччи Манан Аттаах Үрүн Уолан Бухатыыр биирдэ баар буола түстэ.

Үрүн Уо: - Дьэ мин, Үөһэ Дойду бухатыыра, эниги мааны кыыскытын Айталы Куону уоран барбыт Абааһы Уолун ириэнэх суолун ирдээн, тон суолун тордоон, кыайан - хотон кыыскытын быыһаан илдьэ кэлиэм,- диэт Үрүмэччи Манан Атынан тус арбаа айанната турда.

Абааһы баҕайы холоруктуу үлтү силэйэн ааспыт суолун булан, Аллараа Дойдуга биирдэ баар буола түстэ уонна маннык диэн сангалаах буолла.

Үрүҥ.Уо.- Адьарай бииһин ууһун уола Уот Уһутаакы, Айыы оҕотун Айталы Куону Орто Дойдуттан уоран кэлбиккин ириэнэх суолгун сирдээн, тон суолгун тордоон босхолуу кэллим.

Онуоха уот уһутаакы:- Ыы-һы-һы-һыы, бу баҕайыны даа, хайа кэпкинен мин диэтэх Аллараа Дойду бухатыырын Уот Уһутаакыны кыайаары турар чабыламмыт дьүһүнүн көрүн эрэ!,- диэн дэриэспэ таас хайыта барарыны күлэн тоҕо барда:- Аа-һа-һа-һа, оо-һо-һо-һо, уу-һу-һу-һу.

Дьэ ол курдук дэсирээт, Үөһэ Дойду уонна Аллараа Дойду бухатыырдар күүһүн көрүстүлэр, орулуур отут күннээх охсуһуу буолла, Аллараа Дойдуну атыһахтыы аймаатылар, таас үктэллэрин тобуктарыгар дылы тоҕута үктээтилэр, бууттарыгар дылы үнтү кэстилэр, ол курдук отут үһүс күннэригэр, Абааһы уола мөлтүү быһыытыһыгар Үрүрүмэччи Манан Аттаах Үрүҥ Уолан бухатыыр күн сардангата батыйатынан оройун сиигинэн охсон кууһуннарда. Абааһы Уола Уот Уһутаакы быста сылайан халбарыс гынан аһаран биэрбэккэ өлөр өлүүтүнэн оҕунна.

Ол тухары, уна – таала сыппыт Айталы Куо барахсан арылхай харахтары арғыый арийан, уһуктан кэлбитэ иннигэр хаайыы тимир аанын алдьатан Үрүмэччи Манан Аттаах Үрүҥ Уолан бухатыыр турар эбит. Эдэр дьон, харах харахтарынан көрсөн хайҕаһан ыллылар, сүрэх сүрэхтэринэн сүрдээбин диэн сөбүлэстилэр. Үрүмэччи Үрүҥ Аттарыгар олорон Орто Дойдуну буллулар.

Аарыма тиит анныгар тийэн Үрүмэччи Манан Аттаах Үрүҥ Уолан бухатыыр көрдөһүүлээх буолбут.

Үрүҥ Уо: - Үрүҥ Аар Тойон, сүһүөхтээх бэйэм сүгүрүйэн, хоолдуктаах бэйэм хонкуйан көрдөһөн эрэбин, Айталы Куолуун харахпытынан хайҕаһан, сүрэхпитинэн таптаһан, Орто Дойдуга хаалан үс Саханы үөскэтэр, түөрт Саханы төрөтөр, Айыы дьонун тэнитэр, дьонун мааны ыал буолар баҕалаах эн үрдүк ааккыттан үгэн-сүктэн көрдөһөн эрэбин.

Онуоха эмискэ, Арылы Халлаан үүт үрүмэ былыттарга сэгэс гына арыллан барбыттарыгар күн сардангаларынан арыаллатан Үрүң Аар Тойон илэ бэйэтинэн түстэ.

Ү.А.Т.- Көрдөһүүгүтүн ылынан Орто Дойду уу нуһаран олоһун араначыһытынан ананан үс Саханы үөскэтэн, түөрт Саханы төрөтөн, Айыы дьонун тэнитэн, дьонун - мааны ыал буолун, - диэт Үрүмэ былыттар быыстарыгар сүтэн хаалла.

Айталы Куо Үрүмэччи Манан Аттаах Үрүң Уолан бухатыырдыын сиэттиспитинэн алаһа дьиэлэригэр тийиэн, аҕалаах ийэлэрин алгыһын ылан, бур - бур буруо таһааран, хонуу-хонуу аайы хороһор муостаах ынах-сүөһүнү хойуннаран, сыһы - сыһы аайы сыспай сиэллээби сырыһыннаран Саха төрдө буолбуттара эбитэ үһү.

КӨНӨКӨТӨН
М. У. Э. М.
2018

Өймөкөн
2018 с.

